

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію **Бодрової Ірини Олександрівни**
«Професійне самовизначення майбутніх соціальних працівників в
умовах закладу вищої освіти»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 231– соціальна робота

На сучасному етапі, в умовах соціально-економічних й політичних перетворень України, підвищуються вимоги до професійного рівня спеціалістів, зростає необхідність професійного зростання і вдосконалення особистості майбутнього фахівця нашої держави і, зокрема, соціального працівника, що має стати координатором усіх векторів соціальної допомоги. Саме за цих умов назріла необхідність перегляду системи професійної підготовки соціальних працівників та конструювання освітнього процесу, складові якого були б спроможні сформувані у здобувачів освіти з одного боку, теоретичні знання, а з іншого – вміння практичного самовдосконалення, професійної самореалізації, і професійного зростання.

Зазначене передбачає вирішення низки суперечностей, серед яких протиріччя між: потребою суспільства у високваліфікованих кадрах зі стійким професійним самовизначенням та недостатньою теоретичною і методичною розробкою проблеми професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти; наявними інноваційними технологіями у процесі яких формується професійне самовизначення майбутнього соціального працівника та недостатнім рівнем їх упровадження в освітній процес закладу вищої освіти; необхідністю цілеспрямованого формування професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти та відсутністю обґрунтованого науково-методичного забезпечення цього процесу.

З огляду на це, обґрунтування технологій формування професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти роблять актуальним дане дослідження Бодрової І.О.

Науковий апарат дисертації окреслено достатньо чітко. Проте, на нашу думку, варто зробити акцент на технологізації досліджуваного процесу і згадати про розроблену модель.

Ми засвідчуємо, що рецензована робота має *наукову новизну* отриманих результатів, які полягають в тому, що вперше: визначено сутність поняття «професійне самовизначення майбутніх соціальних працівників»; теоретично обґрунтовано і розроблено модель та технологію формування професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти; визначено критерії (гностичний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний), показники та рівні (проактивний, активний, реактивний) сформованості професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників.

Вважаємо, що *практичне значення* отриманих результатів дослідження полягає у розробленні та практичній реалізації технології формування професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти, що містить такі складові: діагностику альтруїстичних почуттів і ставлень студентів, включення студентів в інтерактивну соціально-орієнтовану діяльність, розвиток альтруїстичних почуттів у студентів у волонтерських групах; розробці й апробації факультативного курсу «Від професійного самовизначення до професійної самореалізації».

Змістове наповнення першого розділу дисертації свідчить, що дисертанткою належним чином проаналізовано та узагальнено теоретичні підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до трактувань понять «самовизначення особистості», «професійне самовизначення особистості», «професійне самовизначення студентів»; розкрито типи самовизначення та професійного самовизначення особистості, етапи, рівні та структурні компоненти самовизначення соціального працівника, представлено особливості професійного самовизначення

Особливістю дослідження є виваженість і водночас ґрунтовність аналітики, оскільки автор детально багатовекторно аналізує теоретичні засади професійного самовизначення особистості та висвітлює різні наукові підходи щодо проблеми дослідження, що знайшли відображення в таблицях.

У контексті зазначеного, враховуючи різноманітність наукових підходів щодо процесу професійного самовизначення, дисертантка цілком виправдано характеризує професійне самовизначення соціальних працівників як багатокomпонентний процес цілеспрямованого усвідомленого пошуку особистісного смислу і ціннісних основ професійної діяльності, формування здатності студента до самореалізації у процесі засвоєння соціального досвіду в умовах навчально-професійної і квазіпрофесійної діяльності.

На підставі аналізу значного масиву наукової літератури та емпіричної інформації, отриманої за допомогою широкого діагностичного інструментарію, І. О. Бодрова досить ретельно підійшла до виокремлення критеріїв, показників та рівнів професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників. Дисертанткою вдало визначено змістову структуру професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників, яка представлена трьома взаємопов'язаними та взаємозумовлюючими компонентами (мотиваційно-ціннісним, гностичним, діяльнісним). Для оцінки ступеня сформованості професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників визначено відповідні рівні сформованості професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників (проактивний, активний, реактивний) та розкрито їх зміст.

Дисертанткою витримано всі вимоги до проектування і реалізації формувального етапу експерименту, спрямованого на обґрунтування та впровадження технології професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників. Ця технологія базується на розробленій моделі формування професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти, що містить три взаємопов'язані блоки: цільовий, змістовий та результативний.

Достатньо цікавими засобами формування професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників виявилися курс «Від професійного самовизначення до професійної самореалізації», участь студентів у школі соціального лідерства, волонтерських групах.

Послідовність викладу та доказовість положень і висновків – це ті характеристики, які надають дисертації цілісності, повноти й завершеності. Потрібно також відзначити етичність у роботі з джерельною базою дослідження, продуману структуру тексту, логічність змісту дисертації.

Висновки сформульовані чітко, розкривають відповідно до завдань основні науково-практичні надбання дисертації.

Результати дослідження достатньо апробовані, висвітлені в матеріалах 9 науково-практичних конференцій міжнародного та всеукраїнського рівнів. Основні результати дисертаційної роботи викладено в 15 публікаціях автора, із яких 6 відображають основні наукові результати дисертації, 9 – апробаційного характеру.

Отже, дисертаційне дослідження І. О. Бодрової демонструє вміння здобувача обґрунтувати ключові положення з досліджуваної теми на методологічному, теоретичному й практичному рівнях.

Аналізуючи дисертацію як синтезований результат теоретико-емпіричного дослідження, маємо звернути увагу на окремі упущення та висловлюємо автору деякі зауваження і побажання до її змісту:

1. У розділі 1 варто визначити методологічні засади досліджуваного процесу. Вони ж з'являються у 2 розділі при описі методології побудови моделі. На нашу думку, до визначених методологічних підходів варто додати акмеологічний.

2. Зміст п. 1.2 достатньо повно розкриває особливості самовизначення в освітньому процесі. Автором здійснено ґрунтовний аналіз особливостей професійної підготовки відповідно до вимог освітнього та професійного стандартів. При цьому особливості самого ЗВО, вплив його середовища розкриті недостатньо.

3. Не зрозуміло, чому просоціальна активність майбутніх соціальних працівників визначена авторкою як провідний чинник професійного самовизначення? Ця теза потребує обґрунтування.

4. Варто обґрунтувати роль та місце курсу «Від професійного самовизначення до професійної самореалізації» в структурі формування професійного самовизначення та пояснити як всі члени ЕГ потрапили на цей курс?

5. Зміст параграфу 2.3. варто структурувати. Форми експериментальної роботи бажано подавати відповідно визначених показників чи названих в моделі умов. Бажано подати цю відповідність у таблиці, що значно полегшило б сприйняття матеріалів

Проте, названі побажання мають характер рекомендацій та не знижують оцінки цілісного сприйняття дисертації, її наукового та практичного значення. Таким чином, дисертація «Професійне самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти», є завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам нормативних документів до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а його автор - Бодрова Ірина Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 231– соціальна робота.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри соціальної освіти
та соціальної роботи Українського
Державного університету
імені Михайла Драгоманова

